

Alcedo

December2008 Nr 3 Årg 30

Örkelljungabygdens Natur

Innehåll

Vinterns och vårens program.....	sid 3
Exkursioner	sid 6
Fågelobsar	sid 10
Gräsgrön guldbagge i Fasalt	sid 13
Botaniska notiser.....	sid 14
Orren åter inventerad.....	sid 16
Lantlivet och dess fåglar för 70 år sen	sid 22
Pinnån utsatt för stenblocksregn	sid 36
Flinka sjö - ett möjligt projekt?	sid 39
Knipan i Örskälljunga kommun	sid 41

Orren, knipan och den gräsgröna guldbaggen i Fasalt. Snibe Stuas jättar och troll och fågelsträcket i Sönder Össjö. Pinnån och Flinka sjö. Det nya Alcedonumret består som vanligt av en blandad kompot med noter och småartiklar om tillståndet i Örskälljunganaturen nu en bit in på 2000-talet.

Dessutom bjuds läsaren på en smått nostalgisk resa bak i tiden, förmedlad via den 81-åriga Göte Nilssons förmåga att berätta och gestalta. Trevlig läsning!

Redaktionen

Redaktionen

Janne Johansson, Ö. Ringarp Pl 496, 286 91 Örskälljunga, 0435-501 31
 e-post: janne_ringarp@telia.com
 Perry Vigelsbo, Ängelholmsvägen 49, 286 36 Örskälljunga, 0435-510 58
 e-post: vigelsbo@swipnet.se
 Leif Sigbo, Bjäregatan 3, 286 31 Örskälljunga, 0435-522 32
 e-post: leif.sigbo@telia.com

Nästa nummer av **Alcedo** utkommer i maj. Manusstopp 15/4.

Omslagsbild framsida: *Sångsvanar* (Foto: Perry Vigelsbo)

baksida: *Snökrystaller* (Foto: Perry Vigelsbo)

Vinterns och vårens program

- 26/12** **Fredag, annandagjul.** Bjärekretsen har gjort annandagen till en traditionsfylld exkursionsdag ut till **Hallands Väderö**. Missa inte att uppleva denna säregna ö under en säregen årstid. Fika, kängor och varma kläder är en stor fördel. Båten avgår från Torekov kl 10.00 Samling vid Gästis för samåkning kl 08.45. *Ansvarig* Eva Persson.
- 11/1** **Söndag. Hemmavandring.** Vi spanar efter olika spår och spårtecken på obestämd hemmalokal. Kanske gör vi försök att hitta säkra fynd efter en besökande utter. Samling kl 10.00 vid Gästis. Glöm inte fika. *Ansvarig* Eva Persson.
- 25/1** **Söndag. Fyledalen.** Äntligen gör vi ett nytt vinterbesök neråt markerna vid Fyledalen. Vi hoppas på upplevelser med glador, örnar, gäss mm. Varma kläder, rejält tilltagen fika. Samling vid Gästis 08.00. *Ansvarig* Björn Herrlund.
- 3/2** **Tisdag. Årsmöte och naturfilm.** Föreningens sedvanliga årsmöte avhålls denna tisdag, följt av filmvisning. Sven Nilsson, Svedala visar upp orrarna i Smörmyr, ekoxar, örnar i närbild mm. Samling kl 19.00 på Utbildningscentrum. Föreningen bjuder på fika. *Ansvarig* Patric Carlsson.
- 22/2** **Söndag. Vandring i orrmarker.** Denna förmiddag vandrar vi runt de nu allt mer bortbrutna mossmarkerna i Smörmyr. Ska här bli våtmark i framtiden, kommer trädplantor att planteras och hur går det då för orrens lekplats? Väl klädd, stövlar ett måste. Samling vid Gästis kl 09.00. *Ansvarig* Janne Johansson
- 5/3** **Torsdag. Holkspikning.** Bristen på bostad för den hålböende delen av fågelvärlden är ständigt ett problem. Denna kväll hjälps vi åt med att bygga bort något av bristen. Vi ses kl 18.00 vid skolan i Åsljunga. *Ansvarig* Björn Herrlund
- 21/3** **Lördag. Fagning av ängen** i Spångabygget. Vår vildhöstnadsäng behöver befrias från nedfallna kvistar och större anhopningar med löv. Under marsmånadens sista vecka genomförs denna insats. Tag med stövlar, busksax, räfsa och fika. Samling vid Gästis kl 09.00. *Ansvarig* Bengt Gillenius

- 5/4 Söndag. Myrvandring.** Ett stort antal mossmarker finns i kommunen. Denna dag gör vi ett försök att vandra runt den intressanta Smedhultamossen på gränsen till Halland. Vandringen kan nog ta bortåt fyra timmar. Glöm inte dubbel fika, stövlar, humör mm. Samling vid Gästis kl 09.00. *Ansvariga* Patric Carlsson och Janne Johansson
- 19/4 Söndag. Familjedag i naturen.** Denna utflykt i vårt närområde vänder sig speciellt till barnfamiljer. Välkomna att i all enkelhet vara med och upptäcka naturen tillsammans med era barn! Vi ser vad som kryper under barken, växer i skogen eller kvittrar i busken. Oömma kläder och stövlar eller kängor på fötterna är nog lämpligt. Medtag fika, ev. korv då möjlighet till grillning kommer att finnas. Samling Gästis kl 09.30. Avslutning framåt middagstid.
Ansvariga Eva Persson tfn 501 31 och Birgit Svensson tfn 544 75
- 3/5 Söndag. Vattenriket.** Vi tar oss denna dag till Kristianstadsområdet och studerar Hammarsjöns och dess omgivningars sevärda, livliga fågelliv. Men vårens primörer i växtriket är en annan viktig ingrediens som naturdyrkaren inte vill missa så här års. Samling Gästis kl 05.00.
Ansvarig Jan och Josefin Svensson
- 10/5 Söndag. Fågelskådningens dag.** Vi upprepar förra årets lilla ”tävling” i fågelskådning där vi deltar i lag om 2-4 personer. En erfaren skådare paras ihop med några lite mindre erfarna. Från vilken lokal inom kommunen kommer vi att få se flest arter och kommer vi att slå förra årets resultat? Följ med och deltag i denna lokala variant av tävlingen ”Tag plats”. Anmälan och frågor till Björn (52764) eller Patric (50314). Samling vid *Nettos* parkering kl. 07.00, avslutning ca 11.00.
Ansvariga Björn Herrlund och Patric Carlsson
- 17/5 Söndag. Kullaberg.** Klippstup, havsutsikter, grottor, inslag med spännande växter. Denna prunkande majdag passar vi på att genomföra en ”strapatsrik” vandring på Kullaberg. Du ser väl till att boka in dig för denna bilskjuts västerut. Rejäl fika, oömma skor. Samling Gästis kl 08.00.
Ansvariga Zigge och Janne Johansson
- 5/6 Naturnatt. Fredag.** Kvällen och natten innehåller många obekanta och spännande ljud. Gemensamt åker vi runt till ett antal lokaler och får kanske uppleva nattskärrans surr, rallens skrik och beckasinens bråkande från skyn. Samling vid *Nettos* parkering kl 21.00.
Ansvariga Patric Carlsson och Björn Herrlund

- 14/6 Söndag. ”De vilda blommornas dag”.** För åttonde året deltar vi, tillsammans med Svenska Botaniska föreningen och Lunds Botaniska förening, i detta för hela Norden gemensamma program. Denna gång blir det slätterängarna i Spångabygget och Ramnekärr som får en grundlig genomgång. Vi samlas vid Gästis kl 09.00. *Ansvarig* Zigge.
- 28/6 Söndag. En dag med insekter under lupp.** Det kan vara högt på tiden att använda en somrig exkursionsdag till att leta efter och studera våra sexbenta vänner. Vi hoppas på experthjälp från bygden. Val av exkursionsmål ännu ej bestämt. Samling kl 10.00 vid Gästis. *Ansvariga* Eva Persson och Vivi Jensen
- Har du frågor? Kontakta då den som är ansvarig för respektive exkursion eller någon i styrelsen.

Studiecirkel om kulturlandskap växter och fåglar

Du inbjuds att delta i en studiecirkel med medlemmar från både LRF och Örskälljungabygdens Natur. Bondens brukande av markerna formar och har sen länge format den naturmiljö som bygger upp vårt gemensamma kulturlandskap. Detta brukande bestämmer också vilka naturtyper, vilka växt- och fågelarter som här kommer att trivas och fortleva. I denna cirkel träffas vi först ett antal gånger inomhus, följt av ett antal utomhusexkursioner. Detaljerna bestäms vid de första träffarna.

Växter som darrgräs, smörbollor, kattfot, slättegubbe, jungfrulin och granspira står på schemat, liksom fågelarterna stenskvätta, sånglärka, tofsvipa, storspov, kornknarr, orre, tjäder. Vi förlägger exkursionerna till olika miljöer, gärna i anslutning till deltagarnas hemvist.

Kom med och hjälp oss att göra både diskussionerna och exkursionerna intressanta! Inga förkunskaper krävs.

Exkursioner

Sönder Össjö - den 21 september

Till denna hemmaexkursion var inte målet för utflykten bestämt utom att vi stillasittande skulle skåda under några timmar. Efter samråd åkte vi till en kalhuggen granbacke i Sönder Össjö, belägen på gränsen till Smedhult, och där man har bra sikt åt alla vädersträck. Sammanlagt blev det nästan fyra timmars skådande åt alla håll i ett väder med ganska mycket solsken och en massa grader varmt, nästan femton stycken. Vi är ibland lita galna med allt räknande, så också denna dag. Denna söndag blev det 37 arter, vilket var ganska bra tyckte vi, trots att vissa ”givna” arter saknades i artlistan.

Mötte oss vid ankomsten gjorde en varfågel och strax därpå passerade vår enda tornfalk för dagen. Högt i det blå fick vi också syn på några småflockar med tranor, totalt blev det 130 exemplar under dagen. En god möjlighet att göra jämförelse mellan en duvhökshona och en liten sparvhök fick vi i kikarna. Sparvhöken seglade en god stund jämte sin större släkting och gjorde även några tafatta dykningar mot henne, något duvhöken inte reagerade så mycket på. En av våra hemmaglador seglade en stund i skyn över oss.

Dominerande arter i luftrummet var som väntat bofinkar, ängspiplärkor och grönsiskor. Även några trädpiplärkor fanns tydligen kvar, och de sträckte målmedvetet åt

söder. Majoriteten av våra ladusvalor har lämnat oss, men eftersläntare finns alltid, cirka 20 ex drog förbi kullen i små grupper.

Så småningom kom även en del ormvråkar på vingarna, totalantalet blev blygsamma 20-talet ex, varav några var stationära. Antalet sparvhökar under dagen blev 8 ex. På hygget rastade en kort stund en stenskvätta, en flaxande nötkråka drog ryckigt förbi i trädtopphöjd åt SV.

En hel del stationära arter fanns runt oss hela förmiddagen, gårdsmyg, mesar, större hackspett, kol- och taltrastar. Vid ett tillfälle uppehöll sig också tre dubbeltrastar en bit ifrån oss.

Inga sensationella obsar precis, men vädret och stämningen var på topp uppe på backen. Denna typ av skådning är nog inte helt fel för inte så vana fågelskådare. Man sitter stilla och får hela tiden många arter i repris, så häng med ännu fler till en annan gång.

Björn Herrlund.

Snibe Stua – den 19 oktober

Vi var sju personer som denna vackra höstdag begav oss ut på en exkursion i jättarnas och trollens fotspår. Målet var Snibe Stua som ligger vid Bölinge naturreservat uppe på Hallandsåsen. Denna är dock ingen ås i egentlig mening utan en horst av urberg. Urbergshorsten bildades under en orolig period av jordens historia som inträffade för ca 70-100 miljoner år sen då berget lyftes upp över omgivande berggrund.

Snibe Stua är en bergformation vilken i sin södra del är splittrad i stora delar. Men en gång i tiden sägs den ha varit en grotta med tak, golv och väggar. Enligt en del skrifter ska den i slutet av 1600-talet ha varit bebodd av snapphanar och på 1700-talet lär 20-30 personer ha hållit sig gömda här. Det berättas också att en soldat, som rymt från kriget, höll sig dold i grottan en hel vinter. Enligt sägnerna har här också bott jättar och när dessa tröttnade flyttade trollen in.

Vi vandrade längs en skogsstig som täcktes av nerfallna löv. Några trattkantareller stack upp lite här och där och i en slänt växte rödgul taggsvamp. Med deltagare som närmade sig de åttio fick vi stanna och pusta ut några gånger på vägen upp för åsen. Men så småningom kom vi fram till den stora stenblocksformationen. Efter att grottan rasat samman i början av 1800-talet så finns här numera bara smala gångar in mellan stenblocken. Det kändes lite spännande att stå här och känna tidens vingslag, för man vill ju gärna tro att det ligger någon sanningshalt i att någon eller några ska ha bott här en gång i tiden.

På ett träd intill sitter en liten skylt där sägnen om jätten Snibe och hans hustru Kitta finns nerskriven. En annan sägen som Janne Johansson läste upp för oss var den om Snipan, maka till jätten Torkel som bodde i Eket. Snipan bodde däremot i Snibe Stua då de levde åtskilda. Hon var mycket flitig och arbetsam och spann med en sån fart att det hördes ända till Fasalt. Hon tyckte inte om klockklängen från kyrkan så därför sprang

*Man känner sej liten
intill jättarnas
mäktiga klippformationer*

hon hemifrån varje lördag kväll och kom inte tillbaka förrän måndag morgon. Då brukade hon gå in till människorna i Brändahag för att låna värme och brinnande glöder, vilka hon satte mellan tårna och sprang så hem för att göra upp eld. Snipan var en snäll och fredlig jätte men en gång blev hon rasande. Det var när hon mitt i veckan fick höra kyrkklockan från Rya. Då tog hon en stor sten och la i sitt strumpeband som hon använde som slunga och slungade stenen med all kraft mot kyrkan. Men troligen slängde hon för häftigt för stenen gick i två bitar. Den ena föll i Ljungaskogs västra del, där den ännu ligger. Den andra biten av stenen flög ända ner till Esborrarp och kyrkan undgick därför att bli förstörd.

Då vi fortsatte mot naturreservatet passerade vi Brändahag där Snipan hämtade sina glöder. Detta lilla torp är nu i danskt ägo liksom så många andra torp. Framme vid reservatet möttes vi av två morgontrötta exkursionsdeltagare som inte hade orkat upp för att vara med från början. Vi begav oss ut bland ljung och enbuskar. Dessa betade marker är en rest av de en gång mycket vidsträckta halländska ljunghedarna. Terrängen är starkt kuperad och i svackorna finns myrstråk där det växer bl.a. klockljung

och myrlilja. Området är välbesökt av bärplockare när den tiden är inne. Här växer både blåbär och lingon. Några enstaka bär fanns fortfarande kvar som vi stoppade i munnen och njöt av och en och annan lingontuva blommade lite smått. Vi tog oss upp på den högsta punkten varifrån vi hade en vidunderlig utsikt. Träden skiftade i höstens alla vackra färger och här intog vi vår medhavda matsäck sittande på backen. Trots att vi var framme i mitten av oktober värmdes solen fortfarande riktigt skönt.

Mitt under fikapausen kom en varfågel flygande i ena skogskanten och satte sig i toppen av ett träd där de flesta av oss hann se den i kikaren. På andra sidan kunde vi se olika trastar komma flygande. I kikarna kunde vi också norrut se långt in i Halland. Karl-Åke Almén berättade att man innan träden vuxit upp kunnat se ända bort till Halmstad. När vi hade ätit upp vår fika och sett oss mätta på utsikten gick vi tillbaka mot bilarna och längs stigen såg vi flera av sent blommande örter, bland annat blåmunkar, rölleka, blodrot, liten blåklocka och styvmorsviol.

Eva-Persson

Från Bölingereservatets högsta punkt har man en milsvid utsikt

HÖSTENS FÅGELOBSAR

(16/8-15/11)

Lommar/doppingar/storkfåglar/andfåglar

Storlom – som flest under perioden 15 ex Värnsjön 24/8 (BH). Sista höstobs var 1 ex Värnsjön 25/9 (JJ, BH). **Skäggdopping** – som flest 7 ex Värnsjön 29/10 och 9/11 (PC). **Storskarv** - som flest 15 ex Värnsjön 1/11 och 9/11 (SN resp PC). **Sångsvan** – 3 ex Värnsjön 8/11 (SG, JF), samma dag 7 ex överflygande Värnsjön (SN). **Gräsand** - som flest 157 ex Lärkesholmsjön 8/11 (SN). **Bläsand** – 45 ex Värnsjön 10/10 (EP, JJ). 17 ex Värnsjön 17/10 (BH). 12 ex Värnsjön 1/11 (SG). **Vigg** – som flest 25 ex Värnsjön 17/10 och 8/11 (BH, SG, JF). **Brunand** – som flest 54 ex Värnsjön 9/11 (PC). **Knipa** - som flest 20 ex Värnsjön 9/10, 8/11 och 11/11 (BH, SG och JF resp BH). **Alfågel** – 2 ex hona Värnsjön 8/11 (SG, JF). **Småskrake** – 1 ex Värnsjön 29/10-8/11 (PC, BH, SN). **Storskrake** - som flest 230 ex Värnsjön 11/11 (BH). **Salskrake** – 1 ex Värnsjön 29/10 (PC). 2 ex Värnsjön 1/11 (SN). 2 ex Värnsjön 2/11 (JJ, EP). 3 ex Värnsjön 8/11 (SG, JF, SN). 1 ex Värnsjön 11/11 (BH).

Rovfåglar/hönsfåglar/tranfåglar

Kungsörn – 1 ex Skånes Fagerhult 17/10 (NOL). **Fjällvråk** – 2 ex str. Grytåsa 17/10 (KK). **Duvhök** – 1 ex S. Össjö 21/9 (ÖbN). 1 ex str. Grytåsa 6/10 (KK). 1 ex V. Ringarp 12/10 (BH). 1 ex str. Ljungskog 22/10 (BH). **Brun kärnhök** – 1 ex hona Ljungaskog 25/8 (SN). **Lärkfalk** – 1 ex *Slättsjö* (trevägs korsningen mot Lärkesholm o Sjöholma) 29/8 (BH). **Tornfalk** – 1 ex Fagerhults flygfält 24/8 (SN). 1 ex hona Ljungaskog 31/8 (BH). 2 ex S. Össjö och 1 ex Fagerhults flygfält 7/9 (BH). 1 ex S. Össjö 21/9 (ÖbN). 1 ex Fagerhults flygfält 21/9 (SN). 1 ex Grytåsa/Ljungaskog 26/9 fram till den 8/11 (KK, BH, PC, JJ, SN), troligen samma fågel hela perioden. **Tjäder** – 1 tupp Björnamosa 17/8 (KA, GA). 1 ex tupp S. Össjö 28/9 (SN). 1 ex hona Sjöholma 12/10 (HJ). 1 ex Jännaholm 19/10 (AL). **Orre** – 1 ex Jännaholm 19/10 (AL). **Trana** - Tranparet i Sönder Össjö fick ut två ungar, men det var bara en av dem som blev flygg (KAJ). **Sothöna** – 1 ex Hjälmjön 9/10 (HW).

Vadarfåglar/måsfåglar/duvor/gökar/ugglor

Drillsnäppa – sista obs 1 ex Värnsjön 24/8 (LP, MP). **Gluttsnäppa** – 1 ex hördes över Hjälmjön 31/8 (JJ, EP). **Havstrut** – 1 ex Värnsjön 11/11 (BH). **Fisktärna** – sista obs 1 ex Hjälmjön 29/8 (JJ, EP). **Skogsduva** – 2 ex Vita sjö 10/9 (BH).

Nattskärror/seglare/blåkråkfåglar/hackspettar

Kungsfiskare – 1 ex Hjälmjön 28/8 (HW). 1 ex Lärkesholmsjön 30/8 (BH). 1 ex Lärkesholmsjön 11/9 (BM, ÅW). 1 ex Hjälmjön 24/9 (PC). 1 ex Hjälmjön 14/10 (HW). 1 ex Hjälmjön 18/10 (LP). 1 ex Hjälmjön 20/10 (EP, JJ). 2 ex Hjälmjön 22/10 (EP)! 1 ex Hjälmjön 10/11 (HW). **Mindre hackspett** - 1 ex 6/9 Ö-a (BH). 2 ex Bjärabygget

Grågässen lyfter. Foto: Patric Carlsson

7/9 (JJ, EP). 1 ex Åsljunga 23/9 (MN). 1 ex Värnsjön 25/9 (BH). 1 ex Värnsjön 19/10 (SN). 1 ex hördes Ö-a 21/10 (LP).

Tättingar

Forsärla – 1 ex 31/8 Bruket, Pinnån (VR, EP). 1 ex Ö-a centrum 17/9 (BH). 2 ex Kyrkolycke 28/9 (LP, MP). **Törnskata** – 1 ex Grytåsa/Ljungaskog 21/8, 31/8 och 26/9 (KS resp BH resp KK). **Varfågel** - 1 ex S. Össjö 21/9 (ÖbN). 1 ex Grytåsa-Ljungaskog 6/10 fram till den 8/11 (KK, LP, PC, JJ). 1 ex *Snibe Stua* 19/10 (ÖbN). 1 ex Värnsjön 19/10 (SN). 1 ex Lärkesholm 1/11 PC). 1 ex Värnsjön 1/11 (SN). 1 ex Ånalt 2/11 (DG, AR). 1 ex Skånes Värnsjö 8/11 (PC). **Stare** – sista obs 20 ex Ljungaskog 8/11 och några i Sönder Össjö (LP resp PC). **Sidensvans** – 20 ex Ö-a 29/10 (PC). 5 ex Åsljunga 1/11 (SN). 30 ex Harbäckshult 13/11 (PV, JJ). **Nötkråka** – 1 ex 17/8 Ingeborrarp (SN). 1 ex 21/8 Bjärabygget (JJ). 1 ex S. Össjö 21/9 (ÖbN). **Råka** – 2 ex trampade i den uppharvade marken mellan avtagsvägen mot Åsljunga och Skåneporten 24/9 (JJ). 3 ex Ö-a 27/9 (BH). **Gransångare** – 1 ex sj. Ö-a 26/9 (BH). 1 ex sj Åsljunga 28/9 (SN). 1 ex sj. 3/10 Ö-a (LP). 1 ex sj. Ö-a 21/10 (BH). **Stenskvätta** – 4 ex Fagerhults flygfält 24/8 (SN). 2 ex Kjällstorp 30/8 (BH). 3 ex Ljungaskog 31/8 (BH). 1 ex S. Össjö 21/9 (ÖbN). 2 ex Gårdssjön 21/9 (SN). 1 ex Fagerhults flygfält 21/9 (SN). **Stenknäck** – 25 ex i flock Ö-a (AO, TW). **Steglits** – 8 ex Lärkesholm 19/10 (PC). **Gråsiska** – 100 ex i flock Sönder Össjö 8/11 (PC).

Förklaringar

Lokaler skrivna i *kursiv* stil ligger strax utanför kommungränsen, t ex *Rössjön* och *Sjöaltssjön*. (ad=vuxen, juv=ungfågel, pull=nykläckt unge).

Vi tackar alla som rapporterat in sina observationer. Inkomna observationen ligger till grund för sammanställningen och statusen på Örkelljunga kommuns fågelarter; då, nu och för framtiden.

AL Anders Larsson
AO Annika Olsson
AR Anders Rimne
BH Björn Herrlund
BM Bertil Möllerström
EP Eva Persson
DG David Gustavsson
GA Görtie Almén
HJ Hans Jannesson
HW Håkan Winqvist
JF Johan Falk
JJ Janne Johansson
KA Karl-Åke Almén
KAJ Kurt Arne Johansson
KK Kjell Karlsson

KS Kim Svitzer
LP Lennart Persson
MN Maria Nilsson
MP Margit Persson
NOL Nils Ove Lindman
PC Patric Carlsson
PH Peter Hector
PV Perry Vigelsbo
SG Sven Gustafsson
SN Seth Nilsson
TW Thomas Wallin
VR Viktoria Rosby
ÅW Åke Widgren
ÖbN ÖbN-Exkursion

Har du något att rapportera? Rapportera gärna dina obsar på vår hemsida!

Alcedo vill ha hjälp av **dig** att samla in uppgifter om fågelobservationer inom kommunens gränser. Vi vill ha observationer av ovanliga fågelarter för vår kommun, alla arter utanför den tid de normalt förekommer i landskapet, större sträckförekomst, anmärkningsvärt stora flockar, intressanta häckningar, återfynd av ringmärkta fåglar, sena obsar på hösten eller observationer som du tycker är särskilt notabla. Alla rapporter arkiveras för framtida behov.

Senaste inrapportering innan nästa tryckning av Alcedo: 15 april, 15 aug, 15 nov.

Rapportera helst dina obsar på Svalan: <http://www.artportalen.se/> eller på vår hemsida: <http://orkelljunga.snf.se>. Du kan även e-posta eller skriva till mig så sammanställer jag det i Alcedo: Seth Nilsson, Orreslättsvägen 30, 286 72 Åsljunga. E-post: seth.nilsson@telia.com

Gräsgrön guldbagge funnen i Fasalt

Den 13 augusti ringde Vivi Jensen till mig och berättade att hon i sin trädgård funnit en guldbagge som var ovanligt starkt grönglänsande. Hon hade tidigare funnit flera utomordentligt vackra exemplar av den vanliga olivgröna guldbaggen, *Cetonia cuprea*, men detta djur hade en annorlunda och starkare grön färg tyckte hon. Till saken hör att den olivgröna arten varierar ganska mycket i färg, från "dystert" olivgrön, över svag bronsglans till starkare och mera gräsgrön glans och därför kan artbestämningen ibland vara riktigt "klurig" utan närmare studium av detaljer.

Olivgrön guldbagge
Foto Perry Vigelsbo

Vi kom överens om att Vivi skulle "titta hem" till mig så att jag fick studera guldbaggen. Nästan omedelbart som jag fick se baggen i burken tänkte jag att: så här vackert grön och stark färg kan inte den olivgröna ha, utan det måste vara den gräsgröna arten hon funnit. Luppen togs fram för närstudier av clypeus (munsköld) och undersida. Clypeus framkant var starkt inbuktad. Kulformigt, opunkterat utskott mellan mellanhöfterna. Den starka glansen. Ingen tvekan, det är den gräsgröna arten, *Cetonia aurata*!

Jag blev minst sagt "själglad" av att kunna konstatera att arten trots allt ändå finns i vår kommun, om än sällsynt. Jag har eftersökt den gräsgröna guldbaggen intensivt, inte bara i hemkommunen utan även på Österlen och på flera ställen i Halland, men aldrig lyckats få se arten.

Enligt många litteratur skall olika rosor vara dess favoritblomma, men också umbellater, älgört, spiraea-arter, fläder och många andra blommor sägs den med förkärlek besöka. Nu fann Vivi den på en blommande fjärilsbuske i sin trädgård.

Nils-Ove Lindman

BOTANISKA NOTISER

Större delen av fynden från den stora skåneinventeringen är nu inmatade i min databas. Den innehåller nu över 32 000 poster. Det har inte bara blivit ett stort antal nya fynd utan också en ansevärd mängd för kommunen nya arter. Det rör sig om både gamla kulturväxter som krikon och taklök, mer sentida trädgårdsrymlingar som paradisbuske, brandlilja och brokiris och rent vilda arter som vildpäron, finsvingel, plattlånke och vildtimotej. Till detta kommer flera svårbestämda hybrider och arter ur svårbestämda grupper som hagtorn och fibblor. De senare väl representerade genom att Torbjörn Tyler gjort flera besök i den norra kommundelen. Torbjörn är en av landets främsta experter på hagfibblor.

Det finns också intressanta fynd som kommer att letas upp under nästa säsong. En ny lokal för bergbräken invid kommungränsen i Björnamossa. Står den måne på rätt sida om gränsen? I andra änden av kommunen, i Yxenhult har man funnit vitpyrola. Den måste letas upp och betittas! Tänk att det efter alla dessa år av botaniserande, det fortfarande finns mer att upptäcka!

Abies koreana, koreagran (!*): Jälla (Bni 2004).

Brassica rapa ssp. *oleifera*, rybs (!*): Tockarp (TTy 2000).

Calamagrostis arundinacea × *canescens*, piprör × grenrör (!): Tockarp (TTy 2000).

Callitriche platycarpa, plattlånke (!*): Sällersås (LSt 2005).

Carex elata × *nigra* ssp. *nigra*, bunkestarr × hundstarr (!): Skinningeholm (ABe 2000).

Carex nigra ssp. *nigra* var. *recta*, tuvad hundstarr (!): Vårsjö (ABe 2000).

Crataegus laevigata, rundhagtorn (!*): Lärkesholm (TTy 2000).

Crataegus laevigata × *hipidophylla* var. *hipidophylla*, rundhagtorn × spetshagtorn (!): Smedhult (TTy 2004).

Daucus carota ssp. *sativus*, morot (!*): Boalt (BNI 1997).

Festuca filiformis, finsvingel (!*): Attarp (KOI 2000).

Geranium × *magnificum*, kungsnäva (!*): Sönder-Össjö (BMö 2002).

Hieracium anfractum, (hagfibblor) (!): Jänneholt (TTy 1997).

Hieracium punctilliceus, (hagfibblor) (!): Järnbläst (TTy 2000).

Taklök

Foto:Perry Vigelsbo

Iris versicolor, brokiris (!*):Lärkesholm (TTy 2000).

Juncus alpinoarticulatus ssp. *nodulosus* × *articulatus*, myrtdåg × ryltdåg (!):Lärkesholm (SSn 2005).

Kolkwitzia amabilis, paradisbuske (!*): Vemmentorp (TTy 2000).

Lilium bulbiferum, brandlilja (!*): Tockarp (TTy 2000).

Phleum pratense ssp. *serotinum*, vildtimotej (!): Höjaholm (TTy 2000).

Potentilla argentea ssp. *argentea* var. *incanescens*, stor femfingerört (!): Järnbläst (TTy 2000).

Prunus domestica ssp. *insititia*, krikon (!*): Långalt (TTy 2004).

Pyrola rotundifolia ssp. *rotundifolia*, vanlig vitpyrola: Yxenhult (TTy 2004).

Pyrus pyraaster, vildpäron (!): Tockarp (TTy 2000).

Rosa × *alba* 'Minette', nordisk ros (!*): Tockarp (TTy 2000).

Rosa majalis 'Foecondissima', bukettros (!*): Sönder-Össjö (TTy 2004).

Rudbeckia hirta, sträv rudbeckia (!*): Fagerhult (ABr 2005).

Rumex crispus × *longifolius*, krusskräppa × gårdsskräppa (!): Yxenhult (TTy 2004).

Sempervivum tectorum, taklök (!*): Sällersås (KOI 2000).

Spiraea douglasii, douglasspirea (!*): Tockarp (TTy 2000).

Spieaea × *rubella*, blekspirea (!*):Lärkesholm (TTy 2000).

Typha angustifolia × *latifolia*, smalkaveldun × bredkaveldun (!): Jälla (TTy 2000).

Zigge

Växtnamnen följer Förteckning över svenska kärlväxter (Thomas Karlsson: SBT 1997:5 och <http://linnaeus.nrm.se/flora/chk/chk3.htm>).

(!) Arten eller underarten ej tidigare uppgiven för Örkelljunga kommun.

(*) Kulturspridd.

Uppgiftslämnare:

ABe Ann Beijersten

ABr Arne Broman †

BMö Bertil Möllerström

BNI Bengt Nilsson

BNI Birgitta Nilsson

KOI Kjell-Arne Olsson

LSt Lena Steinke

SSn Sven Snogerup

TTy Torbjörn Tyler

Orren i Örskelljunga kommun

ny inventeringsinsats

Åren 1998 och 1999 genomförde Örskelljungaabygdens Natur en inventering av kommunens orrpopulation. Under våren 2008 gjordes en uppföljning, där vi återinventerade de orrlökaler som i någon mån nyttjades som lekplats för tio år sen!

Inventerarna besökte oftast de gamla lokalerna två-tre gånger, och dessa besök gjordes i princip under andra hälften av april. Smedhultamossen och Linhultsmossen (vid Vårsjöns sydvästra kant) besöktes fyra gånger, Stensmyr besöktes sex gånger och kojan i Smörmyr nyttjades under ett än större antal besök. Några lokaler kollades av mer än en person.

De personer som deltog i inventeringen var: Jörgen Andersson, Patric Carlsson, Björn Herrlund, Vivi Jensen, Janne Johansson, Bo Karlsson, John Erik Lindman, Per-Olof Lippe, John Olandersson, Eva Persson, Lennart Persson och Nils Rosenlund.

Resultat av orrinventeringen 2008

Antalet orrtuppar på de olika lokalerna vid 2008 års inventering ger vid handen att vår lilla orrstam decimerats än mer när man jämför med det antal tuppar som noterades för 10 år sen. I tabellen nedan har inventeringsresultaten för åren 1998, 1999 och 2008 sammanställts. Att säkert bestämma maxantalet spelande tuppar under våren på en lokal med flertalet fåglar är inte helt lätt. Ofta tycks lekplatsens ”stamgäster” komma i ganska ograverat antal redan tidigt på säsongen, men när orrhönor börjar infinna sig i andra halvan av april verkar det som om även mer ”perifera” tuppar ansluter. Det är kanske oftast någon, några ungtuppar som nu tillstöter och gör att individantalet på arenan ökar något.

	1998	1999	2008
Smörmyr	2	10	6
Flåssmyr	20	13	5
Stensmyr	2	5	3
Svenskemyr	5	4	3
Smedhultamossen	2+1	2	1
Liamossen	1	3	1
Store mosse	2+1	2+1	1
Linhultsmossen	2	-	1
Långalts myr	1+1	1	1
Jänneholm	1	1	1
Attarpamossen	1	-	-
Fjärhanamossen	1	2	-
Skrikamyren	1	-	-
Västrarp	1	-	-
Nissakäll	1	-	-
Fäje myr (Vårsjö)	-	1	-
Mosse n. Vårsjö	-	1	-
Summa antal orrtuppar	46	46	23

Flåssmyr, orrspelsmossen nummer ett, har i jämförelse med siffrorna för 1998-99 mer än halverat sin numerär och har nu bara 5-6 orrtuppar under lektiden. Man måste dock betrakta den siffra som bra sett med kommunala ögon, för det är enbart Smörmyr-lokalen som hyser en likartad god besättning med spelande tuppar. På denna sist-nämnda, klassiska lokal sågs 2008 6-7 tuppar. Dessvärre är denna Smörmysiffra en tydlig nedgång mot den som noterades föregående år, då 10 säkra orrtuppar kunde inräknas.

Andra orrspelslokaler som med säkerhet haft *mer än* en tupp var bara Svenskemyr och Stensmyr, vilka båda hyste tre tuppar. Vad gäller Stensmyr är detta en minimisiffra, medan Svenskemyrs tuppar ofta bara var två till antalet och spelade en bit från varandra ute på den igenväxande gamla torvbrytningsmossen.

I övrigt har ensamma orrtuppar hörts från sex-sju andra platser. Flera av dessa lokaler besöktes för tio år sen av två-tre tuppar, men nu fanns till synes enbart en ensam tupp kvar. Dessutom tycks den ”siste orren” på sju andra lokaler helt ha dragit sig tillbaks. Under antingen år 1998 eller år 1999 hördes eller sågs på dessa platser någon enstaka, bubblande tupp – nu var det helt tyst i nejden.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att orrbeståndet i princip halverats på tio år, varav hälften av minskningen kan hänföras till Flåssmyr och Smörmyr (1999).

Antalet orrtuppar lokal för lokal

Smörmyr. Denna vår genom tiderna mest välbesökta orrspelslokal är belägen just utanför kommungränsen Tupparna spelar på det brutna mossplanet. Lokalen har det sista årtiondet haft ett orrtuppbestånd på mellan 6-11 stycken. Årets låga siffra är förhoppningsvis tillfällig.

Flåssmyr. Detta stora, torvbrytningspåverkade mosskomplex hade så sent som 1998 hela 20 orrtuppar. En drastisk, oförklarlig minskning tycks ha skett åren strax därefter. I början av 2000-talet finns observationer på 10 tuppar, år 2005 noterades 7 tuppar och nu år 2008 sågs endast 5 säkra. Det är otvetydigt att orrstammen på myren gått starkt tillbaks. Orrarna spelar på det brutna mossplanet, delvis intill upplagda dikningsmassor.

Stensmyr. Denna fångslande mosse besöktes ett flertal gånger. Här infinner sig svårigheter att hitta bra utkiksplatser. Antalet tuppar bestämdes till minst tre. Siffran för nio-tio år sen var något varierad. Stensmyr är en av de fyra mossar som står med mer än två orrtuppar.

Svenskemyr. Denna fd torvbrytningsmosse i gränslandet mellan Skåne och Småland har ännu kvar en mindre orrstam. Två-tre tuppar hördes 2008 spela från något skilda håll. Troligen var det trädspelande fåglar. Antalet har nästan halverats under det gångna decenniet.

Smedhultamossen. Orrbeståndet på denna stora mosse tycks dessvärre ha decimerats till endast en kvarvarande, ensamspelande tupp. Två, tre fåglar noterades för tio år sen. Ofta tycks mossens ensamtupp(ar) sitta i mindre myrtallar under spelet.

Liamossen. Byarna Trulsabyggets och Sönder Össjös skogs- och kulturmark gränsar till denna delvis öppna mosse. Endast en spelande tupp höll till här innevarande år.

Store mosse. Även denna torvbrytningsmosse hyser ett allt mer avtynande orrbestånd. För tio år sen spelade här 3 tuppar på två olika lokaler, belägna strax intill varann. Denna gång hördes en ensam tupp vid ett av fältbesöken och ingen alls vid nästa.

Linhultsmossen. Mossen vid Vårsjöns sydvästra kant har vi lite självsvåldigt kallat Linhultsmossen. Ännu kan en kvarvarande tupp höras spela från denna lokal. För något år sen hördes detta orrspelskutter i skymningen, trolskt rullande över Vårsjöns vatten – ackompanjerad av storlommens kraftiga rop.

Långalts myr. Denna långsträckt mosse har under senare årtionden konstigt nog bara hyst ett fåtal tuppar. Den gångna våren verkade det som om ingen orre alls fanns kvar på myren, men när ÖbN's exkurerande deltagare den 13 april gästade myrkomplexet stämde en solositande tupp i för kung och fosterland.

Jänneholm. Uppe vid Store sjö har, i anslutning till en myrmark, ett fåtal orrar brukat hålla till. Under senaste decenniet verkar endast en ensamspelande tupp ha funnits på plats.

Attarpamossen. Inga orrar hördes under de två besök som gjordes under 2008 års inventering vid denna mosse. Vid förra inventeringen noterades endast en enstaka fågel år 1998.

Fjärhanamossen. Inga orrar hördes detta år trots ett flertal besök vid mossen. För tio år sen fanns dock ett par tappar, men det tycks nu som om den orrspelssagan nu är all. *Skrikamyren.* Intill Långalts myr, skild av mäktiga rullstensåsar, ligger den något mindre Skrikamyren. Någon kvarvarande orrtupp tycks inte finnas på lokalen. Möjligen nyttjar den ensamma orren på Långalts myr även detta område.

Västrarp. Det är klart tveksamt om mossmarken intill Västrarp fortfarande hyser någon orre. När lokalen detta år besöktes under april månad kunde inga fåglar höras.

Nissakäll. I samband med inventeringen i slutet på 1990-talet hördes lite sporadiskt en orrtupp spela från lite olika håll. Detta år har ingen tupp hörts i trakten.

Fäje myr (Värsjö). Ingen orrtupp hördes från den delvis igenväxande södra mossdelen, trots att flera besök gjordes i slutet av april.

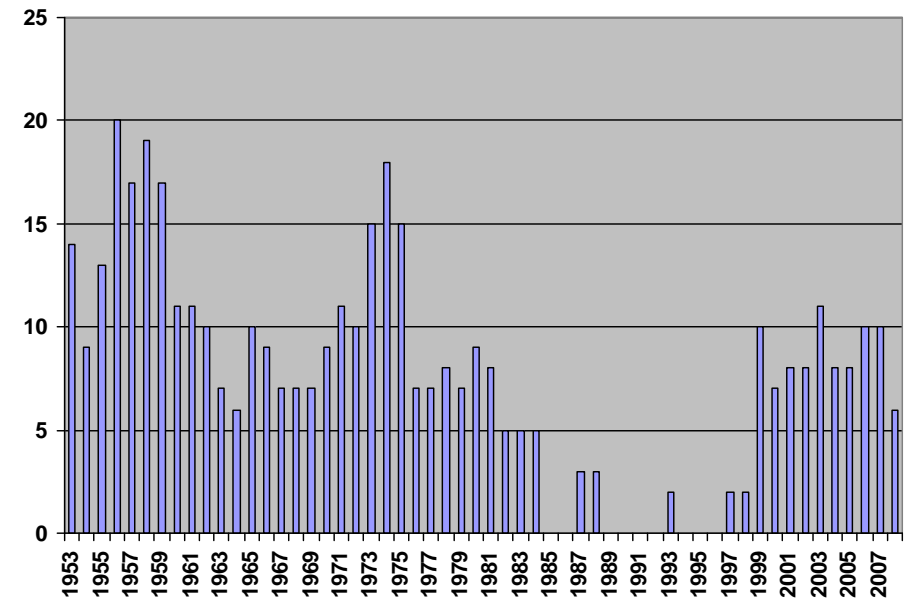
Mosse norr Värsjö. Intill mossakern längst i norr hördes för nio år sen en ensam bubblande, trädspelande orrtupp. Detta år hördes ingen alls.

Diskussion

Som synes har den hårt tillbakaträngda orrstammen i Örkelljunga kommun minskat ytterligare under de tio år som gått sen förra inventeringen. Många frågor kommer i sammanhanget upp på agendan, frågor som inte har några givna svar. Har tillgången på föda för orren blivit klart sämre när böndernas förut så öppna gräsmarker och skogsbeten vuxit igen och ofta förvandlats till täta granskogar och/eller borddikade, torrlagda våtmarker? Förhållanden som påverkat landskapet sen mer än ett halvsekel tillbaks. Eller är det predationstrycket från arter som mård, grävling, räv, vildsvin, korp, nötskrika och duvhök som är huvudorsaken till orrens dåliga förmåga att numera hålla en god stam i trakten? Något kvarvarande hot från jägarnas bössor lär väl knappast finnas kvar söder om Smålandsgränsen – en så starkt decimerad skogshönsstam som den nordvästskånska jagar man väl bara inte! Nej, svaret på orrens långvariga kräftgång inbegriper säkert *både* ett hårt och ökat predatortryck på arten kombinerat med en under decennierna starkt försämrad biotop att leva och dra fram kycklingar i.

Orrpopulationer brukar normalt genomgå vissa svängningar vad gäller täthet. Dessa svängningar märks nog starkast i de nordligare delarna av landet och brukar sättas i samband med de sorkcykler som här kan påvisas. Mycket individuella orrstammar lär ha funnits i sydvästra Sverige något hundratal år tillbaks i tiden, inte minst under delar av 1800-talet. Gynnsamma orrmarker fanns då i dessa trakter i form av bl a vittutbredda ljunghedar och öppna mossmarker. Många har också vittnat om de goda skogshönsstammar som även fanns senare, kring 1930-/40-talen. Därefter har orrpopulationen i vår del av Sverige visserligen fluktuerat en del, men den har framförallt minskat högst påtagligt. Utvecklingen de senaste decennierna framskapar, som vi ser av våra genomförda inventeringar, en stor oro och betänksamhet för vad komma skall. Hur många decennier kommer vi alls att kunna lyssna och betitta några bubblande orrtappar i våra trakter? Fast ingen blir lyckligare än vi om farhågorna skulle vara obefogade.

Orttappar i Smörmyr mellan 1953-2008

Ovanstående stapeldiagram visar på hur många orrtappar som setts vid Smörmyrlokalen ett visst år. Kojskådandet hade en tydlig svacka en bit in på 1980-talet. Den gamla kojan vid betesmarken föll alltmer ihop och själva orrspelet flyttade nu också över till det öppna, framväxande torvbrytningsfältet väster gräsmarken. Först år 2001 byggdes en ny, funktionsduglig koja, varvid skådandet tilltog.

Antalet tappar på en lekplats kan variera under olika vårmorgnar under ett och samma år. Lekplatsens stamgäster är ju ofta något färre till antalet än max-talet under en viss säsong. Troligen är det tillstötande ungtappar, skvaltorrar som ibland dyker upp på huvudarenan när höntiden är inne – och på så vis marginellt ökar lekplatsens tuppantal. Smörmyrlokalen har, som tabellen visar, de senaste tio åren haft ett spelande antal tappar på 6-11 stycken. Under flera år på 1950-talet kunde 19-20 ex inräknas och något år på 1970-talet noterades mer än 15.

Artiklar: Johansson, J. *Orren på väg ut?* Alcedo 2000-1
 Johansson, J. & Carlsson, P. *Orren i Örkelljunga kommun- ett prekärt läge.* Anser 2001-4

Patric Carlsson & Janne Johansson

Sanmtliga foton: Patric Carlsson

Lantlivet och dess fåglar för 70 år sen

- Göte Nilsson guidar oss runt i sin uppväxt -

Nere i den gårdsrika byn Harbäckshult träffar jag Göte Nilsson på hans återuppståndna, kringbyggda gård, *Jutagården*. Den nutida fastighetsbeteckningen är Harbäckshult 1:13.

Att natur- och kulturlandskapet är resultatet av äldre tiders brukande av mark och vatten är väl närmast en självklarhet. En möjlighet att återge liv och känsla åt flydda dagar är den att åka snålskjuts med människor som både själva levt ett aktivt, tänkande liv och som även har varit lyhörda för tidigare generationers erfarenheter.

I denna artikel ska vi få ta del av just Göte Nilssons kunskap och minnen. Hur han i sin uppväxt hörde livliga orrspel både från Sven Ingels sjö och från mossen på Janne Nilssons ägor. Hur han försökte lista ut var storspoven hade sitt bo. Men vi får också lära oss vad en *häs* var för något och hur ljungslåttern i backen höll liv i farbrödernas kreatur en vinter när höet var på sparlåga. Avslutningsvis hamnar vi så åter hemma på Jutagården.

Nils Nilsson, sonen Olof, sonsonen Albert

Göte Nilssons farfars far, Nils Nilsson, föddes 1811 och dog när han var 91 år gammal. Han kom från Esborrarp, men flyttade till Florshult. Götes farfar, Olof Nilsson, dog i ganska unga år, innan hans fjärde barn, en flicka, ens hade fötts. Götes far, Albert Nilsson, blev därefter som 17-åring föräldralös och sattes under förmyndarskap. ”*Han kom att städslas som möbelsnickarlärling i Strövelstorp*”. Alberts två bröder, Bror och Ernst, kunde efter tioalet år få tillbaka föräldragården i Florshult. Bror dog dock vid ett nyodlingsarbete redan 1943, när spettet i hans händer slant i samband med att en stor sten skulle bändas upp. Slaget från spettet träffade mellangärdet, varvid levern spräcktes.

Albert gifte sig med Agnes från Östergötland. De fick fyra barn: Tore, Aina, Göte och Vivan. Albert arbetade en tid som snickare i Örkelljunga, bland annat på Anderholms möbelfabrik. Albert köpte år 1919, innan han träffat Agnes, en markbit i Lemmeshult av sin mormors bror. En smålänning hade dessförinnan brukat denna torplägenhet.

Sonsonen Göte

Göte gick sin skolgång uppe i Tockarp, men av kostnadsskäl blev det ingen fortsättning nere i Örkelljunga tätort. Istället kom han att syssla med snickerier av diverse slag. Värnplikten förde med sig att Göte hamnade hos Ingenjörstrupperna i Eksjö och han blev även under en viss tid förlagd till Stockholm. I huvudstaden kom dock grabben från Lemmeshult att fastna och här kunde han skaffa sig en användbar ingenjörsutbildning.

Under ett tiotal år hade Göte sen arbete i denna ståtliga mälarestad. Hans nästa anställning förde honom så till företaget Addo med lokalisering i Malmö. Men som bekant hade Addo ett dotterbolag som hette Multo och som låg i Örkelljunga tätorts

Stallmurarna är det enda som finns kvar efter gården i Florshult

utkant. Det blev därför på så vis att nästa flyttlass kom att gå på vägarna tillbaks till hemtrakten! Med på lasset fanns nu lärarinnan Eva från Hörby. Multo blev nu Götes arbetsgivare fram till dess att företaget lades ned kring 1980.

Orrbubbel och raphöneläten på 1930-talet

”*Det var så vanligt med orrbubbel på den tiden, att man inte direkt brydde sig när man hörde det*” berättar Göte om sina uppväxtår ute i markerna kring Florshult, Lemmeshult och Mörkahult. Orren påträffades ute på mossarna under både sommar som vinter och den placerade sina bon strax intill skogsbrynen.

Som bekant börjar vårens orrlek redan innan snön smält bort. Göte nämner att han sett orren ”spela på vinterns snö så att stora områden blev nedtrampade av orrafötter, det verkade som om de höll på både dag och natt”. Göte minns att det fanns en orrlek på mossmarken ut mot Sven Ingels sjö (i sen tid omdöpt till Hålerydssjön) och en annan på Janne Nilssons och Frans Svenssons ägor, på en mosse i Florshult. Orrarna kunde på den sistnämnda lokalen ses spela på ett stort område, dominerat av ljung och med inslag av endast få, små furor och björkar. ”Det lär nog ha funnits bortåt 25-30 tuppar där när spelet var som bäst”, menar Göte. När de blev störda flög de genast upp och satte sig i björkens toppar. Det var i regel just detta trädskott och späda skott som var orrarnas vinterföda och som hjälpte till att hålla kylan på avstånd.

Tjäderspelet har däremot den nu mer än 80-årige Göte Nilsson inte något minne av att han sett under sin uppväxt, men visst stötte han på dessa stora, mörka fåglar i samband med att säden skördades! Sädesnekrarna ställdes då upp i travar eller hängdes upp på krakstörar. Och när orrarna och framförallt tjädrarna fick nys om dessa dukade bord så dök de nästan alltid upp för att ta del av kalaset. Men vad Göte kommer ihåg så var det mest **efter** det att kärvarna tagits hem som man kunde få se tjädrar gå och plocka spillsäd på stubben. Upp hos hans farbröder i Florshult kunde man ibland se 20-30 tjädrar i en och samma flock!

Jakt på skogshöns var vanligt förekommande på den tiden, speciellt tjädrar kom ganska ofta i skottgluggen. Var man alert som farbrodern Ernst kunde man ta en tupp framifrån med vänstra pipan, varefter man snabbt vände sig och tog ytterligare en annan med den högra pipan. Enligt Göte såldes dessa tjädrar i regel till fru Rosengren på hotellet.

Tofsvipa. Foto Patric Carlsson

En annan hönsfågel med mycket stark koppling till kulturlandskapet är ju raphönan. Under Götes uppväxtår i Lemmeshult häckade den ofta inne på grannarnas odlingsmark. ”Det var en fågel som lade många ägg, som fick många kycklingar. Men så hade den också många fiender, predatorer som alla ville ha sitt skrovsmål”.

När Göte med växande familj 1965-66 flyttade till Harbäckshult så fanns det fortfarande ett raphönepar som häckade där i cirka 5-10 år. Sista raphönan höll visst till på Matildas backe, inne på Olle Anderssons mark. Under de sista 30-35 åren har denna säregna hönsfågel dock helt lyst med sin frånvaro.

Storspovflöjt, vipakrobatik och kornknarrens nattliga läte

En annan fågel som på våra dagar gjorde sig särskilt bemärkt var storspoven! Lätet från denna vitt ljudande fågel var välbekant för gemene man och att under våren både få se och höra den – det var en vardaglig högtidlighet. När vi nu förflyttar oss tillbaks till nutiden, så vet de flesta naturintresserade att förhållandena förändrats drastiskt. Storspoven verkar inte längre vara häckfågel någonstans i hela kommunen.

Området ut mot Sven Ingels sjö var, påminner sig Göte, just storspovens område. Det var här han letade efter deras bon, han brukade kunna hitta 3-4 stycken. Det var tämligen knepigt att hitta bona, men Göte klurade snart ut sin egen strategi. Han började med att notera en viss spovs uppflog genom att sätta ner en käpp just där. När han en annan dag kom till området flög kanske spoven upp från ett nytt ställe. En ny

*Höstabörens användes för att transportera det slagna höet.
Bilden är tagen vid Ingeborrarpsgårdens hässa.*

käpp sattes upp. Efter det att samma procedur genomförts ett flertal gånger hade han grovt ringat in boplatsen. En ”mittkäpp”, prydd med Götes mössa, trycktes så ner i marken och ett systematiskt letande i cirklar med denna mittkäpp som utgångspunkt vidtog.

Det fanns alltid fyra ägg i storspovens bo, som var beläget på ganska torr mark, bland ljung, kråkbär, tranbär och en del vitmossa. Marken var alltså förvånansvärt torr och det gick lätt att gå där, även om där växte enstaka buskar och furureslor. Bona låg i regel några hundra meter från varandra, efter vad Göte nu 70-talet år senare vill tro.

En annan av vårens budbärare var en färgskimrande fågel med tofs i nacken, som utmärkte sig med sin vådliga, ljudliga luftakrobatik. Tofsvipan! Göte förklarar att vipan var *betydligt* vanligare förr i tiden och att den ibland kunde häcka smått kolonivis på mossodlingar mm.

Vid den lilla uppväxtgården i Lemmeshult fanns dock ingen hemmavipa, men Göte berättar ”att man istället såg vipan längre ned vid Ivan Nilssons, borta mot orrspelsmossen på Adolf Pålssons och Anton Pålssons mader och visst fanns den även ned mot Janne Nils´ gräns... Och vissa år häckade den också på Frans Svenssons åkrar, alltså på ”Store vång” och på ”Lemmeshulta täppe”.

Den säregna, nattlåttande kornknarren fanns även den i Lemmeshults-/Florshultstrakten. Göte påminner sig att man kunde höra den på 1930-talet, ja kanske även in på 1940-talet. Fast det var nog bara på avstånd som han själv hörde den, under de stilla vår- och försommarkvällarna.

Under senare årtionden har faktiskt ett mindre antal kornknarrar enstaka år gjort sällsynta gästspel i kommunen. Detta skedde bland annat nere i Harbäckshult sommaren 1998, då först en nattsnärrande individ hördes, några nätter därefter ytterligare en.

Ängahöet som lades upp till en häs

Införskaffandet av vinterfodret har ju alltid varit en livsviktig del av bondens sommararbete. Vandrar man tillbaka till 1800-talet och till århundradena dessförinnan inhämtades i princip allt höet från de naturliga ängar som fanns på gården. Inspirerad av nya tankar om växelbruk, vallodling och införandet av konstgödning kom höet allt eftersom 1800-talet gick in i 1900-talet att istället hämtas från det gräs som nu allt mer odlades på åkrar.

På många håll, kanske framförallt på de mindre gårdarna, kom dock den så kallade vildhöstnaden att leva kvar en bra bit in på 1900-talet. Göte Nilsson berättar att han själv i sin barndom i Lemmeshult varit med om arbetet vid dylika ängahöstnader. Man använde ibland också namnet kärnhöstnad för detta slätterarbete. Det var den mindre ängalien som kom till användning när man gick runt och höstade bland tuvorna.

När gräset var slaget, räfsades det upp och bars eller kördes till en torrare plats. Den höstavagn/höstabör som användes hade två hjul där framme. När man så dragit upp höstabören till ett torrare ställe breddes det slagna gräset ut igen och kunde nästan torka för dagen.

Därefter brukade man lägga upp höet till en häs. Berättar Göte vidare. Denna bestod av två på marken liggande stänger varpå det hopräfsade höet lades. Kanske buntade man höet till en höjd av 1-1½ meter. Gräset kunde få ligga där under ett par veckor. I regel fanns en stolpe i var ända eller kanske ett träd i den ena. En stång lades också ovanpå höet, för att kunna kvarhålla gräset på ett säkrare sätt. ”*Detta ängahö var keligt till sin natur*”, säger Göte, ”*det var svårt att få fast det på tjugan, det gled*

Vildhöstnaden i Spångabygget

lätt iväg”. Och för att detta hö skulle följa med på vagnen hem till gården fick man sätta på en kare, en ställning som vilade ovanpå den hästdragna vagnen. ”Men visst åt djuren gärna detta hö!”

Göte nämner att det i hans uppväxt på 1930- och 40-talen visserligen var relativt få som bedrev änghöstnad, men att sådan dock bedrevs hemma i Lemmeshult och även uppe hos Götes farbröder i Florshult.

”Nej, längre tillbaks i tiden”, sammanfattar Göte, ”var det aldrig tal om att gårdens åkrar skulle brukas för att ta fram djurfoder på! Åkrarna skulle enbart användas för att få fram mat till människorna”. Djurens vinterfoder skaffades genom dessa änghöstnader, och korna, betesdjuren gick sommaren igenom enbart ”på skogen”.

Lien och räfsan

På gårdarna hade man enligt Göte oftast tre sorters liar; dels en långbladad ”säalie”, dels en mer normal ”hölie” och så den kortare ”ängalien”. Att tillverka ett bra lieblad var säkert en konst i sig och längre tillbaks i tiden fanns speciella liesmeder. Man behövde en u-formad, bockad plåt som vällades ihop med inlagd stål. Det gällde att ha känsla för hur mycket material som behövdes för att ta fram detta lieblad. Sen skulle detta ”lieämne” värmas och smidas ut till rätt form. Avslutningsvis genomfördes den viktiga härningen av bladet.

Orvet, lieskaftet var förr alltid tillverkat av trä. Enligt Göte gjordes det oftast av al för att bli både lätt och starkt. Knaggarna kunde tillverkas av björk.

Strykspånet tillverkade man givetvis själv. Själva pinnen kunde svarvas ut av björk, varefter själva stickan sågades fram. Delar av en röd sandsten knackades så sönder, varvid detta pulver ströddes på den infettade stickan. Pulvret pressades jämnt med hjälp av en kniv.

Även räfsan skulle framställas för egen hand. Till skaftet användes fur, medan huvudet alltid tillverkades av ask. Räfsans pinnar framklövs, framtäljdes av trädslaget rönn.

”Det var ljun nästan överallt”

Under ”bylandskapets tid” var betesdjuren alltså förpassade till utmarken, till fäladen, där de under utesäsongen fick hålla till godo med den växtlighet som där stod att uppleta. Fäladen kom i princip att avbetas år efter år, varvid en långsam utmagringsprocess drabbade dessa marker. Under framförallt 1700- och 1800-talen kom, till följd av detta ständiga bete, ljungen att breda ut sig på den allt näringsfattigare marken. Ja, riktiga ljunghedar kunde så på sikt bildas, vilket också blev en allt vanligare syn i sydvästra Sverige.

”Det var ljun nästan överallt. Min far berättar att man uppe på Höge backe (Högalte knall) hade sån utsikt att man kunde se till nästan alla gårdarna i Flors-hult och Lemmeshult därifrån.”

Götes farbröder Bror och Ernst fortsatte med att låta sina djur gå på skogen, och

detta pågick även in på 1950-talet. Det fanns nämligen ett ganska bra skogsbete på brödernas stora utmarker.

Ljunghöstnaden som räddade korna

Under första världskriget inköpte Bror Nilsson en speciell ljunglie, nästan liknande en modern röjningslie. Den var gjord för att användas vid just ljunghöstnad. Och det visade sig att den skulle komma till god användning någon tid senare. En sommar då höskörden slagit milt talat fel och djuren hotades av svält fick man vända sig till ... vad en oplanterad ljunbacke kunde erbjuda.

Göte berättar vidare att en svår skogsbrand hade dragit fram i trakten kring år 1906. Någon plantering blev inte gjord vid Höge backe, utan området kom istället ganska snart att täckas av ljun. Denna ljungrika backslutning blev nu några år senare situationens räddare. ”Man skyfflade undan snön vid foten av backen och höstade den ljun som fanns där. Därefter bars den avslagna ljungen hem till djuren. När vintern var slut hade man höstat i princip hela backen, nog två-tre tunnland stor”.

Detta ljungfoder var det som behövdes för att få farbrödernas djur att kunna stå på egna ben när det var dags för vårsläppet. För om en ko fick för dåligt med mat under vintern och inte kunde resa sig, ”ja, då kom den i princip aldrig på fötter igen”. Så

visst kunde ljungen duga som foder, den var mycket bättre än man kan tro. ”Visserligen fick djuren jobba en längre tid med det något träiga, hårda fodret, men de stod sig förhållandevis bra”, slår Göte fast.

Stendiken och trätrummor

”I denna trakt var det nästan aldrig något annat än stendiken som förfärdigades”. Först grävde man ett dike som var cirka en halv meter brett. Man satte i botten av gropen två rader med lagom höga stenar, *sättestenar*. Det skulle vara ungefär 8 tum mellan raderna. Ovanpå dessa sättestenar lade man sen flata, täckande *däckstenar*. I botten av gropen behövdes däremot inga stenar. När stenarna var upplavade fyllde

Nils Nilssons stendikade mark som nu blivit granåker

man på med småsten lite runt kring. Strötorv från någon mosse brukade man också lägga ovanpå stentrumman, innan allt åter fylldes igen. Gjordes detta arbete noggrant och rätt kunde dylika dikningar hålla i kanske hundratals år... Den sten som användes hittades i regel i den mark man grävde upp, dikade. Göte nämner att han även själv varit med om genomföra dylika dikningsarbeten.

Götes farfars far Nils Nilsson lär under 1850-/60-talen ha odlat upp bortåt 20 tunnland på det inköpta stället i Florshult. Han hade hjälp av två stutar vilka med hjälp av ett stenas tvingades dra stenbumlingarna till åkerkanten. I samband med detta nyodling-

sarbete ingick ett hårt slit med att gräva långa stendiken. Sammanlagt kom Nils att lägga ner tre långa stendiken, alla på en sträcka av bortåt 300 meter. När marken var något kuperad kunde dikena ibland bli ända ner till 2,5 meter djupa för att man skulle kunna behålla fallet...

I mossmarker kunde däremot trätrummor fungera som bortledare av vatten. Vid behov lade man ut en bredare bräda i botten; den skulle vara grön, helst av al eller asp. Själva trätrumman spikades i regel ihop av två 6-tums bräder och två 4-tums. Man använde nog vanligen en-tumsbräder, fast ibland även trekvarts bräder. Trätrumman skulle vara spetsig i ena ändan, medan motsatta ändan gavs en mer trattliknande form. Trummorna kunde på så vis stickas in i varandra och bli låsta i sitt läge. Genom att dessa trätrummor låg nedgrävda i syrefattig mossmark klarade de sig ifrån att ruttna upp.

Kor och grisahandlare

Antalet kor på de små och halvstora ställen i trakten, under 1900-talets första hälft, skiftade säkert en hel del. Albert Nilsson i Lemmeshult, Götes far, hade bara 1-3 kor, medan Bror Nilsson hade 7-8 stycken.

Får och getter tycks inte ha varit vanligt förekommande under denna tid och Götes närmsta släktingar lär inte heller ha ägt några. Däremot höll sig de flesta bönder med 1-2 sugor och smågrisarna sålde man vidare till någon av traktens alla grisahandlare.

Per Gustafssons ardennerhästar

Göte nämner att nästan alla hade efternamnet Nilsson. Här fanns Hugo, Emil, Karl. Här fanns Janne Nilsson med söner Henning, Hjalmar, Joel och Axel.

”I samband med grisaffärerna fanns det nog oftast lite rackarspel med i bilden”, konstaterar Göte, ”för grisahandlarna tycks ofta ha haft någon form av kartell sig sinsemellan - för att inte pressa upp priset för varandra”.

Hästar, traktorer och andra tider

Farbrodern Ernst hade i regel en stor kraftig arbetshäst att använda som dragdjur på gården i Florshult. En av dem hette visst Palle. Men hemma på Götes föräldragård i Lemmeshult fanns ingen ägandes häst, utan när behovet var så påkallat lejde man in någon granne, inklusive häst, för att göra jobbet.

Länge var det endast hästen eller möjligen oxen/kon som bidrog med behövlig dragkraft, men så i slutet på 1940-talet och framförallt några år in på 50-talet började traktorn göra sin entré här i skogsbygden. På många gårdar blev man alltså traktorägare under detta decennium, men på andra håll kunde det dröja till in på 60-talet innan hästen blev ersatt.

Samtidigt som man tar upp traktorn och de landvinningar som denna förde med sig, så ska man dock ha i minnet att vissa brukare kanske varken hade råd eller håg att pensionera sina gamla dragdjur, hästarna. Götes kvarlevande farbror i Florshult, Ernst, brydde sig aldrig om att skaffa traktor.

Skogen på utmarken, några kommentarer

Förr använde bönderna sin skog huvudsakligen för eget bruk, ”fast kunde man få fram något för avsalu så var det förstås inte fel”. Det förekom att stock kunde avyttras, och att försäljning av ved kunde ge extra inkomster. Men mest nyttjade bonden alltså sin skog i självhushålllets tjänst, som råvarukälla när man skulle bygga till eller reparera eller för att hämta hem ved att elda med på den egna gården.

Någon plantering för att få fram ny skog gjorde knappast längre tillbaks, utan de uppspirande plantor som efterhand tittade fram var oftast resultatet av ren självföryngring. Nej, något mer omfattande kalhyggesbruk förekom knappast heller i Götes barndom, fast under 1930-talet kom en hel del marker att planteras i trakten av Lemmeshult och Florshult. Det var framförallt gran som sattes, samt på vissa marker även fur. Uppköparna propagerade kraftigt för just gran, vill Göte minnas.

Pottaskan var en viktig produkt längre bak i tiden. Det var ofta trädslaget bok som nyttjades vid framtagningen. Askan såldes för att användas i samband med glas- och textiltillverkning och vid framställning av såpa.

August Johanssons fru Selma, från Lemmeshult, har berättat att hon brukade använda pottaska när arbetskläderna skulle läggas i blöt och tvättas. Borta i Rössjöholm fanns vid Askebäck ett torp som kallades *Pottaskebrännaretorpet*. I anslutning till detta torp hade man följaktligen tillverkat och bränt just pottaska.

Träkol har säkert även framställts i dessa trakter, fast Göte har inga egna minnen från när milor rests i någon av byarna. Smeden Nore Svensson tillverkade under andra

Boningslängan på Jutagården sedd från den inbyggda gårdsplanen

världskriget träkol med hjälp av en plåtmila som var uppställd nära Mattarps skyttepaviljong.

Jutagården, en gård som levtt upp igen

Vid den fd transformatorbyggnaden i Harbäckshult går en liten väg upp till Göte och Eva Nilssons gård. Ett stråde, en fägata kantar den lilla vägen mot fälleden eller rättare sagt mot Götes maskinhall i skogskanten. En mycket grov hästkastanj växer vid tomtgränsen, men det jättestora päronträdet blåste omkull i en storm 1969.

Jutagården eller *Judagården*, som man lokalt brukar uttala namnet, är en av Harbäckshults riktigt gamla gårdar. I byns något utspridda, centrala del fanns vid laga skiftet flera gårdar med anor långt bak i danska tiden. Hit lär i alla fall Västergård, Mellangården, Norregård och Jutagården ha hört. Ägarna till dessa gårdar tycks i äldre tid ofta ha varit kopplade till olika adelssläkter. Under 16- och 1700-talet dyker namn som Krabbe, Gedda, Svave, von Liewen upp i dessa sammanhang, fast när det gäller själva brukandet av marken tycks det ha varit arrendebönder som stått för det fysiska arbetet.

Ordet *juta*, *jute* lär betyda jylländare, en person som kommer från Jylland. När gården fått just detta epitet är inte klarlagt, men redan i samband med den jordrevning som

upprättades 1671 finns namnet Jutegården nedskrivet. En av de legendariska ägarna av Lärkesholm, Arild Svave, ägde då också Jutagården. En snabbresa fram till nutiden går över namn som Ola Ingelsson, Hans Svensson, Sven Persson, Per Christensson, Johan Olsson, Anders Persson, Per Pålsson, Albin Persson... en lista med för de flesta nutidsmänniskor anonyma, bortglömda brukare och ägare av denna Jutagård. (Källa: Bo Johansson, Harbäckshult)

Men Göte Nilsson vill stanna upp en stund för makarna Anders Persson och Nilla Johansdotter. De ägde och drev gården i samband med att enskifte/laga skifte genomfördes i byn kring 1826 och

det måste också ha varit de som flyttat upp gården nedifrån landsvägen till det läge den nu har. Ett minne från den tiden är den med bokstäver utsirande målning som finns på en av innerdörrarna. Årtalet 1831 liksom dåvarande ägarnas initialer APSNJD finns här uppmålade.

Båle hämtat från Göinge

När Göte och Eva fick hand om Jutagården 1964-65 var den fyrårlängade gården *en ruin!* Men Göte hade sen länge haft ett gott öga till den säregna gården, som bland annat förevisats, avfotograferats redan 1921, tack vare engagemang från Helsingborgs museums sida. Möjligheten att få ta över gården kunde förverkligas i samband med den siste ägaren Albin Perssons död.

Den tanke som malde i Göte Nilssons huvud var den att gården skulle återuppföras och bli så lik den ursprungliga gården som möjligt. Ett av de drygaste kapitlen i att restaurera böningshuset, logan, stallet var det att framskaffa den stora mängd kompletterande virke som kom att behövas. Det var ingen helt lätt uppgift, men på olika sätt kunde Göte inköpa gammalt virke från Nävlinge- och Linderödsåsarnas domäner, samt även från platser i Göinge. Han fick alltså rulla i österled. I runda siffror behövde 70-80 % av byggnadernas virke förnyas genom att likartat gamla plank och stolpar "insnickrades" i det förfallna, uppmurknas ställe.

Breda båleplank

Jutagården var ett sk bålehus, vars väggar bestod av tjocka uthuggna, utsågade plank av ek eller fur. Plankens bredd på den numera helrenoverade gammelgården varierar en hel del, men de bredaste når upp till 40-50 cm. Ett mer normalsvenskt ord för båle är förresten skiftesverk. Ett stort antal dörrar finns på stallbyggnadens insida, in mot gårdsplanen. Det fanns exempelvis en speciell dörr för att man lätt skulle kunna fora djuren från gårdsplanen räknat. I den andra ändan av stallet fanns en snickarbod.

Göte minns att loghuset i sitt bedrövliga tillstånd var täckt av ett halmtak när han först tog gården i besittning. Efter restaureringen har han nu lagt papp på taken, som underlag till de därefter ditlagda tegelpannorna. Att återgå till forna tiders halmtak skulle, menar Göte, vara ganska riskabelt när husen vädermässigt sett ligger i ett sådant utsatt läge.

Ett mer än 40-årigt "tidsfördriv"

Det känns något säreget att stå inne på Göte och Eva Nilssons gårdsplan, omsluten av den kringbyggda gårdens liv och historia. Här har Albins, Natalias och Selmas hårt nedgångna hem räddats in i framtiden av en enveten, driftig och självtänkande byggnadsmänniska. En tidsödande operation, mångtaliga inköpsresor. Ett arbete som nog ganska få andra "kirurger" mäktat eller tagit sig tid med.

Anders Perssons och Nilla Johansdotters tidiga 1800-tals gård i nygammal tappning. Med känslan inbyggd i allt det myckna virket, i dörrar och säregna lås, i svagt konande båleplank. En gård där tankar kring nutidens och dåtidens sätt att leva och bruka markerna på har givna och rättmätiga platser.

Janne Johansson

Foton: Perry Vigelsbo och Janne Johansson

Pinnån utsatt för stenblocksregn

Pinnåns långa sträckning från Hjälmjön ner till Kopparmöllan i Stidsvig har under en hundraårsperiod ingått i ett regleringsföretag, kallat *Kopparmöllans reglering 1909-10*. Denna förenings huvuduppgift har varit att göra åns omgivning brukbara för de lantbrukare som äger mark just här. Stora gräv- och rensningsinsatser har genomförts under åren.

Under både 1990-talet och 2000-talet kom Vägverket att i sin tur gå mycket hårt fram med Pinnån i samband med att europavägen kom att läggas nere i Pinnåns dalgång. Åns lopp flyttades och trivialiserades på flera håll, framförallt upp- och nedströms Åkarpsbron.

De grävningar och rensningar som under årtiondenas lopp kommit att göras i den här uppmärksammade delen av Pinnån har på flera sätt påverkat det biologiska livet i klart negativ riktning. Åbotten har sänkts kraftigt och mer eller mindre grävts jämn, planats ut och både stora och små stenar, stenblock har avlägsnats från åfåran. Vidare

Flinkabäckens utflöde i den kanaliserade Pinnåfåran

kom åfåran på många håll att kanaliseras, speciellt där ån tidigare delat upp sig i flera fåror eller där den vindlat sig högst påtagligt. Levnadsmiljön för exempelvis vattendragets fiskar blev på detta sätt starkt försämrade, inte minst gäller detta för den lokala öringen. Några riktigt bra vattenmiljöer där öringen kan trivas och *växa sig stor*

Samråd

Med skopan placeras stenblocken i Pinnåns fåra

i finns numera knappast kvar i åns huvudfåra, om man håller sig till de sträckor som berörs av det aktuella dikningsföretaget.

I Pinnån och dess tillflöden finns dock än idag sträckor där öringen kan hitta lämpligt lekgrus. Förekomsten av en stor mängd *mindre* "bäcköringar" har bland annat konstaterats via utförda elfisken i flera av de tillrinnande bäckarna. Så visst reproducerar sig öringen hyfsat på en del håll, men kanske gäller detta framförallt i de mindre vattendragen. Flinkabäcken är i detta sammanhang troligen en av de bättre "barnkamrarna".

Kring den 19-20 augusti 2008 kom så det "stora stenblocksregnet" att drabba Pinnåns åfåra - både upp- och nedströms Flinkabäckens nya utflöde. En stor lastbil med stenblock på flaket, en bandgående grävmaskin, en dirigerande Johannes Pålsson. Med stilla handrörelser manövrerades, knixades stenen in i skopan, maskinen sträckte ut armen över det breda vattendraget, blocket föll med ett plask till åfårans botten.

Stenblock efter stenblock. Ganska stora stenar, även olikstora.

Efter några dagars kostnadskrävande insatser hade helt plötsligt denna ganska lugnflytande, vägverksomgrävda Pinnåsträcka berikats med ett stort antal stenblock. Nya vattenströmningar skapades i anslutning till dessa nytillkomna bumlingar.

Men framförallt tillskapades nu äntligen bättre, mer varierade miljöer till glädje för Pinnåns djurliv, för örtingar på väg att bli vuxna. Det är i alla fall detta de aktiva medlemmarna i Hjälm sjöns-/Pinnåns fiskevårdsområde har i sitt sikte. En förening som ansvarar för *fiskets vård och bedrivande* i både Hjälm sjön och Pinnån och som under de senare åren alltmer fokuserat sitt engagemang till att gälla just Pinnån.

Arbetet med att göra Pinnån till en mer spännande å för det djurliv som här borde ha sin normala hemvist påbörjades genom att Anders Eklöv från Lund (Håstad Mölla) tog fram en fiskevårdsplan 2005. Samarbetet med Eklöv har därefter fortsatt de efterföljande åren och genom generöst tilltagna medel från länsstyrelsen kunde ovanstående projekt genomföras.

Ett enkelt samråd där företrädare för dikningsföretaget, markägarna, fiskevårdsområdet och länsstyrelsen (Anders Karlsson) deltog föregick själva arbetsinsatsen. Anders Eklöv fick sen möjlighet att planera och göra upp konkreta förslag över hur arbetet skulle utföras. Hans inhyrde, yngre kollega Johannes Pålsson stod därefter för samordningen av det pratiska arbetet och tillsammans blev dessa fiskevårdare liksom pappor för den nya "design" som nu gavs detta starkt omgrävda Pinnåavschnitt.

Janne Johansson

Flinka sjö – ett möjligt projekt?

O D Krooks stiftelse håller på att inrätta ett strövområde med Möllers skog och Flinka sjö som viktigaste kärnområden. Den igenväxande fågelsjön är numera granne till en modern motorväg.

I skärningspunkten mellan rogivande naturavkoppling och påfrestande trafikbuller finns fortfarande starka känslor kvar för en restaurering av Flinka sjö. Även om motorvägens bullrande närhet inte precis förhöjer fågelskådarens naturupplevelse under lyhörda, stilla morgnar och kvällar.

År 2002 utredde Johan Krook, från Ekologgruppen i Landskrona, vilka olika arbetsinsatser som skulle kunna vara realistiska att genomföra i samband med ett restaureringsprojekt och hur kostsamma olika insatser skulle komma att bli.

Flinkasjöns dikningsföretag framarbetades år 1922 och dess genomförande innebar att sjön sänktes med bortåt 0,7 meter. Syftet med detta ingrepp var ju att torrlägga våtmark i anslutning till sjön och på så vis möjliggöra uppodling av ny åkermark. I Johan Krooks rapport konstateras, 80 år senare, att marknivån i den uppodlade våtmarken i medeltal sjunkit ihop med 0,4 meter. Detta har skett på grund av att en förbättrad syretillgång medfört att jordens organiska material till vissa delar brutits ned.

Under de senaste årtiondena har tankar kring försöken att restaurera sjön ganska ofta återkommit. Men hur och när ett sådant projekt ska kunna realiserats ligger fortfarande i en dimvärld. En restaurering av Flinka sjö kräver förstås att markägarna runt sjön kan komma fram till en gemensam hållning i denna fråga.

Den sista tisdagen i oktober 2008 sammanträdde föreningarna Örskelljungabygdens Natur och Hjälmssjöns/Pinnåns fiskevårdsområde med Stefan Olsson på Region Skåne för att diskutera just Flinka sjö och frågan om en eventuell restaurering. Stefan Olsson har nyligen efterträtt Anders Ekstrand i dennes roll som chef för Region Skånes strövsområden, men har dessförinnan arbetat en längre tid åt Skogssällskapet. En av hans senare sysslor var då att köpa in mark åt OD Krooks stiftelse för att bättre kunna förverkliga planerna med detta Grytåsa-Flinkaområde.

Diskussionen flöt stillsamt fram under detta kvällsmöte och inlägg kom från Patric, Lennart, Björn, Mattias m fl, men även från Kjell, nestorn och kunskapsbanken i gänget – i alla fall vad gäller sjöns historik. Stefan Olsson var till synes mycket öppen och positiv till ett projekt som skulle kunna rädda sjön från att helt växa igen och istället återge densamma öppna vattenytor under en överskådlig framtid.

Medel för att genomföra ett dylikt kostnadskrävande projekt kan förhoppningsvis erhållas genom bidrag från exempelvis WWF, Örskelljunga kommun och inte minst från Region Skånes miljövårdsfond. Men om ett restaurerings-/projekteringsarbete bara kan igångsättas, så ökar säkert möjligheterna att hitta än fler finansieringskällor under resans gång.

Denna träff var en ventilation, en framlyftning av olika intressenters, olika individers nuvarande inställning till ett eventuellt försök att dra igång ett ”Rädda Flinka-sjö”-projekt. Om kommande restaureringsplaner ska kunna växa till sig, är det av största vikt att desamma förankras hos samtliga markägare, så man drar på samma håll. Det kan därför vara ett lyckokast att Region Skåne och O D Krooks stiftelse under senare år blivit en stor och viktig markägare i området. Möjligheten att förankra ett restaureringsprojekt som detta bör därmed ha större chans att lyckas.

Foton: Perry Vigelsbo

Janne Johansson

Knipan i Örskelljunga kommun.

Efter några timmar, kanske upp emot ett dygn, när alla ungarna har kommit ut ur sina skal och sett dagens ljus, kastar de sig ut ifrån bohålet från kanske tio meters höjd. Mamma knipa sitter då på marken eller ligger i det närbelägna vattendraget och lockar på sin avkomma. Detta är väl inte riktigt att jämföra med sillgrisslornas våghalsiga hopp ner på vassa klippor, men ändå. Och efter hoppet ut från det trygga boet väntar kanske också en farlig vandring till vattendraget. För holken eller det gamla hackspettsboet kan ibland vara beläget långt ifrån det lite tryggare vattnet.

Numera är knipan allmänt känd även utanför skådarkretsar och är jämte gräsanden den vanligaste anden i vår kommun under häckningstid. De första kända noterade häckningarna är båda från Vårsjön, 1952 och 1953. Under 1960- och 1970-talen ökade

antalet häckningar av arten markant i kommunen och den kunde snart ses häckande vid de flesta sjöar och vattendrag. Om man går tillbaka i tiden, till Sven Nilssons bok från 1858, så nämner han att knipan fortplantar sig i Skåne, åtminstone i Ivösjön, och troligen även i andra skånska sjöar.

Vid sjöinventeringen i vår kommun 1979, noterades 20 par i de inventerade sjöarna och dammarna och vid våra lokala sjöinventeringar 1995-97 uppskattades det häcka minst 50 par i kommunen. Troligen var det verkliga antalet par betydligt högre, då

bland annat vattendragen inte kontrollerades.

Under isfria vintrar kan det ses knipor i kommunen under hela året. Större ansamlingar och flockar ser man inte årligen hos oss, sällan rör det sig om mer än 20-30 ex. Ofta ligger knipan inte i täta flockar som många andra änder har för vana att göra i sträcktider utan ses mest ensam eller i små glea grupper, spridda i sjön, under höst och vinter. Under sommaren ser man endast kniphonor och ungar i våra sjöar. Hannarna ruggar under denna tid och håller då till i större sjöar och i havet.

Den första noteringen av knipa i fågelrapporteringsystemet Svalan daterar sig ifrån den 12 mars 1975, 4 ex i Flinka sjö. Givetvis finns det ännu tidigare obsar av knipa i kommunen, men dessa är inte inmatade i systemet. Den största ansamlingen knipor som noterats är 350 ex i Hjelm sjön den 2 april 2000. Övriga höga noteringar är 97 ex i Hjelm sjön den 7 april 1998, 60 ex i samma sjö den 15 april 1982. Som ni ser är noteringen från år 2000 utan konkurrens. Toppnoteringen detta år berodde på att mycket änder var på sträck i det ljumma vädret och blev överraskade av mycket tät dimma i mörkret och tvingades ner i första bästa sjö. Det ska påtalas att många av våra sjöar, men framför allt Hjelm sjön, hade mängder av änder av många olika arter efter denna natt.

Värsjöns högsta noteringar är 60 ex den 31 oktober och 1 november 2000, och 50 ex den 7 november året därpå. Lärkesholmssjön hyste 43 ex samma dag som toppnoteringen i Hjelm sjön år 2000. Innevarande års högsta antal knipor härrör från Värsjön den 29 oktober, 30 ex.

Knipan, där hannen är verkligt pampig i sin praktdräkt, är inte svårlockad till häckning om man hänger upp en holk. Kniphonan är en mästare på att söka upp lämpliga bohål, även långt ifrån ett vattendrag.

Björn Herrlund

Vinterfåglar in på knuten

Du hör kanske till dem som brukar räkna dina fågelbordsfåglar lite extra under sista januarihelgen. Sveriges ornitologiska förening, SOF, vill att du under det nya året hjälper till med att räkna in vilket maxantal individer av respektive fågelart som finns vid just ditt fågelbord - under tiden 23-26 januari 2009.

Dina resultat kan du skicka till Björn Herrlund, Ekorstigen 3, 286 35 Örkel-ljunga, alternativt maila till bjornherrlund@gmail.com

Styrelsen

Örkelljungabygdens Natur krets av SNF

Ordförande	Patric Carlsson, Sonnarpsvägen 20 E, 286 32 Örkel-ljunga, 0707-443 550, (itwillallworkoutinboomland@gmail.com)
Vice ordförande	Leif Sigbo, Bjäregatan 3, 286 31 Örkel-ljunga, 0435-522 32 (leif.sigbo@telia.com)
Kassör	Björn Herrlund, Ekorstigen 3, 286 35 Örkel-ljunga, 0435-527 64 (bjornherrlund@gmail.com)
Sekreterare	Eva Persson, Sonnarpsv. 20 E, 286 32 Örkel-ljunga, 0708301427
Ledamöter	Janne Johansson, Ö. Ringarp, 286 91 Örkel-ljunga, 0435-501 31 (janne_ringarp@telia.com) Christer Sandén, Bladvägen 2, 286 72 Åsljunga, 0435-460 538

Medlemsavgifter för år 2008

295 kr	Medlem i Svenska Naturskyddsförening (SNF), Naturskyddsföreningen i Skåne och Örkel-ljungabygdens Natur. Du får tidningen "Sveriges Natur" i färg, med normalt sex nummer per år och med en upplaga på 200 000 samt Alcedo tre gånger per år.
365 kr	Familjemedlemskap i SNF (fritt antal medlemmar på samma adress).
100 kr	Lokal medlem i Örkel-ljungabygdens Natur. Vilket innebär att medlemsavgiften täcker framtagningen och distributionen av tidningen Alcedo tre gånger per år. Postgiro nr 13 27 98-0.

Har du e-post eller tillgång till Internet, finns stora möjligheter till ytterligare information. Skicka ett brev till kontakt@snf.se och fråga vad de kan erbjuda!

Studieförbundet är det studieförbund som vi i Naturskyddsföreningen utnyttjar vid anordnande av studiecirkel. Lokalavdelningen finns i Klippan (0435-140 70) och därifrån kan vi även få stöd till täckandet av föredragskostnader samt till tryckandet av exempelvis denna medlemstidning.

www.orkelljunga.snf.se

Beta Tryck 0451-591 33